

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Пламен Стефанов Петков
ШУ „Епископ Константин Преславски”

относно дисертационен труд за придобиване на
ОНС „доктор”
в професионално направление 1.2. Педагогика,
(Специална педагогика – Логопедия)

Автор: **Николета Филипова Йончева**
Научен ръководител: **проф. д-р Цветанка Луканова Ценова,**
СУ „Св. Климент Охридски“

Тема: „Семейно медирана ранна интервенция при деца със затруднения във функционалната комуникация и адаптивните умения“

1. Формулировка, обосновка и актуалност на темата на дисертационния труд.

Представеният дисертационен труд от Николета Филипова Йончева на тема“ Семейно медирана ранна интервенция при деца със затруднения във функционалната комуникация и адаптивните умения“ има стандартна структура и се състои от три глави като обемът му е от 174 страници.

Начинът, по който е формулирана темата и въобще самото ѝ разгръщане, от една страна поставя акцент върху това, че семейната среда като цяло не предоставя адекватна стимулация за развитието на децата със затруднения във функционалната комуникация и адаптивните умения, а от друга, че така наречената семейно медирана ранна интервенция (СМРИ) оказва силен ефект върху развитието на тези деца в сравнение с други случаи, където такава интервенция не се упражнява.

На пръв поглед това звучи убедително и правдоподобно с тази особеност, че се преувеличава ролята на семейната среда за елиминиране или смекчаване на последствията от самото нарушение, което въпреки, че в настоящата дисертация е определено и по-точно наименовано като една категория (затруднения на функционалната комуникация и адаптивните

умения), то тази категория е обобщаваща и всъщност може да включва почти всички съществуващи комуникативни нарушения и далеч не е еднородна по същността си.

Още в самото начало това изключително много размива и прави повърхностен фокусът на самото проучване и то се свежда до въпроса благоприятства или не СМРИ функционалната комуникация, а в крайна сметка е съвсем естествено да се предполага и дори се знае, че в една или друга степен ефект от тази ранна интервенция има, защото все пак тя затова е предназначена. Този ефект обаче не разрешава проблемите, които комуникативните нарушения на децата предизвикват за дълъг период от време, но СМРИ по начало си има своята важна роля.

От друга страна, представена по този начин, формулировката на темата показва известен недостиг на конкретизираност и тясна спецификация т.е. тя е твърде обща и по-скоро задава разнопосочни сфери на оценка и анализ, отколкото една линия на изследване, от която да произтича задълбочаване в строго определен и специфичен проблем.

Тематичната рамка обхваща твърде широк спектър от условия и величини, реално концепцията на изследване не предполага изчерпателен обхват, тъй като твърде много фактори и показатели оказват влияние, без да е възможно да бъдат проследени всичките.

2. Съдържание на дисертационния труд

Обикновено един дисертационен труд включва селектирана и структурирана информация в строго определена насока. Въпреки, че това важи и за настоящият труд и той сегментиран умело на мини информативни рубрики и параграфи, като цяло прави впечатление излагането на твърде много общоизвестни и добре познати факти.

Стилът на дисертацията не е хомогенен, личи автентичния стил на различни дословно преведени текстове, понякога без да са посочени указатели за цитиране. Включени са най-различни детайли, много от които не импонират и не се вписват в концепцията на изследването. Като цяло прави впечатление наличието на еkleктично компилиране на информация.

Липсва стегнатост и хармонична структурираност на изложението, губи се нишката на основната идея и четящият потъва в лабиринт от

всевъзможни парадигми, като невинаги тяхното описание е адаптирано и въобще съотносимо спрямо концепцията и насоката на труда.

Липсва баланс при подбора и систематизирането на информацията и едва ли не в дисертацията личи стремеж да се обхванат всички възможни теми от всички възможни науки.

Често се случва дадено изследване, независимо какво е то, трудно да може да постави под общ знаменател различните форми и степени на едно и също нарушение. Тук обаче се прави обзор като се започне от нарушенията от аутистичния спектър, мине се през зрителни и слухови нарушения и се стигне до множество увреждания и теоретичната част на дисертационния труд наподобява донякъде енциклопедия. Този обхват от нарушения е, разбира се, обоснован от състава на участниците в изследването, но експерименталните групи са формирани по други критерии (възраст), а не според вида на нарушенията и фиксират семействата, а не самите деца. А обратният парадокс е, че видът на нарушението, който всъщност има огромно значение за въздействието и подходите за стимулация, е силно negliжиран като индикатор при статистическата обработка на данните и точно там повече информация щеше да бъде нова в литературата и далеч по-показателна за нарушенията.

В тази връзка може да се отбележи, че в някои случаи в някои от параграфите и рубриките е включена диспропорционално обемна информация, което придава тромавост на самото изложение, особено когато в края на рубриката липсва обобщаващ акцент и плавен преход между отделните рубрики и параграфи.

Изненадващо е защо по отношение на диагностиката авторът се позовава при дефиниране на нарушенията на DSM IV (четвъртата и вече вехта версия на Диагностичния статически наръчник на Американската психиатрична асоциация) след като има следваща пета версия DSM V от 2012/2013 г. Тази пета последна версия се използва през последните 8 години от всички автори и изследователи по света при дефиниране на нарушенията, тъй като в момента именно тя е валидна.

На определени места в текста има драстични семантични неточности, най-вероятно дължащи се на небрежен и буквален превод при цитиране на чуждестранни източници. Така например на стр. 48 една от рубриките започва със следното изречение „*Рутината за вечеря е богата на език,*

излагайки децата на широк спектър от неговото използване, включително разкази, обяснения, пояснения и културни правила за речта (Aukrust, 2002; Gleason, MacGibbon, & Zaretsky, 2001 по Spagnola, M. & Fiese, B., 2002).“

Друг пример, който показва, че проблемите в текста не се дължат само трудности в превода, е самата теза на изследване (стр.82), която е следната: *„Обучението на родителите в някои основни стратегии за разбиране на детето им и подобряване на комуникативните умения, трансформирането или създаването на функционална комуникация, която се проявява чрез високи честота и качество и подобряване на адаптивните умения в рутинни моменти, е високоефективно както за развитието на родителските умения, за придобиване на увереност и овластяване, така и за развитието на функционалната комуникация и адаптивните умения, свързани с ежедневиите рутинни моменти.“*

Ако приемем, че изречението в един текст е лодка, която трябва да плава с лекота, то претоварването ѝ с голям товар понякога, може да доведе до неочакваното ѝ потъване.

3. Програма на изследването и обработка и анализ на резултатите

Като цяло в структурата на изследователската част на дисертацията има някои признаци, които загатват за известно дискретно адаптиране и напасване на резултатите от изследването към хипотезите и обратно на хипотезите към резултатите .

Така например хипотеза 3 създава впечатлението, че е формулирана след като са вече били обработени и анализирани резултатите от изследването. Тя гласи следното: *„При по-малките деца има по-добро въздействие и бърз напредък в развитието на комуникацията. При по-малките деца, преминали интервенцията, има по-високи резултати в сравнение с по-малките деца, които обект на друг вид интервенция, което е доказателство за високата ефективност на СМРИ именно в ранна детска възраст.“*

В каква точно ще се измерва този напредък, също не се споменава предварително при формулирането на хипотезата. Да се направи такова предположение е нужна някаква аргументация и основания, каквито не са изтъкнати. Но ако има вече готови емпирични данни или предварително

намерение да се защитава и доказва такава хипотеза, то тогава не се допуска, че тя може да бъде смятана странна и неестествена. Това е почти същото, ако предположим за две неговорещи деца, с които провеждаме логопедично въздействие, че едното ще проговори на 3 години, а другото на 5 години, без да обясним защо очакваме да се случи точно така.

Дори на стр.121 пише: *„Анализът на данните на това изследване, описани по-горе, ще потвърди целта, тезата и хипотезите, които си поставихме в началото на този научен експеримент.“* Нормално тук да се използва минало, а не бъдеще време т.е. *„Анализът потвърди хипотезите (вместо) ще ги потвърди.“*

Без да влизаме повече в прекалено много детайли, трябва да отбележим, че е важна е обратната връзка при общуване и нейното съдържание, а не толкова начинът и средствата на общуване, върху които е фокусирано голямо внимание в дисертацията, като това е все пак ценен изследователски материал. СМРИ има своето безспорно значение, но като цяло се преувеличава и хиперболизира не толкова ролята на СМРИ, колкото ролята на семейството. Семейството си има своята роля, но тя не е определяща. В същото време влиянието на семейството е обратнопропорционално с напредването на онтогенезата. Неговото силно въздействие в ранното детство постепенно отслабва и се измества от драстично нарастващо влияние на всевъзможни външни фактори с напредването на възрастта. В тази връзка направените в дисертацията изводи потвърждават тези известни факти.

4. Автореферат.

Авторефератът отразява автентично съдържанието на дисертационния труд.

5. Публикации.

Докторантът показва добра публикационна активност и представяне на труда си в научната литература.

6. Приноси.

Посочените приноси са валидни.

7. Заключение.

Докторантът под ръководството на своя научен ръководител е положил изключително голям по обем и стойностен по съдържание труд с приноси, ползи, значимост и приложение на получените резултати. На това основание препоръчвам на почитаемото научно жури да присъди на Николета Филипова Йончева, редовен докторант по професионално направление 1.2. Педагогика /Специална педагогика с научен ръководител проф. д-р Цветанка Луканова Ценова, образователната и научна степен „доктор“.

18. 06. 2021 г.

Изготвил становището:.....

(доц. д-р Пламен Петков)